

Foto: Mostphotos

Skolelevers drogvanor 2019

Strömsunds kommun

Dnr: RS/68/2019

Ansvarig: Susanne Högberg, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Databearbetning och författare av rapport:

Adam Edler, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Foto framsidan: Jabiru/Mostphotos

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
Syfte och metod	5
Undersökningens upplägg och genomförande	5
RESULTAT	7
Bakgrundsfrågor	7
Alkohol	8
Alkoholkonsumenter och alkoholmängd	8
Genomsnittlig årskonsumtion	8
Intensiv, hög- och riskkonsumtion	9
Anskaffning alkohol	10
Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare	11
Konsekvenser alkoholbruk	11
Tobak	12
Rökning och snusning	12
Vill sluta med tobak	13
Vattenpipa och e-cigarett	13
Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar	14
Narkotika	14
Narkotikatyp och anskaffning	15
Sniffning/boffning, läkemedel och dopning	15
Spel om pengar	16
Debut och tillgänglighet	17
Riskuppfattning och attityder	18
Elevernas riskuppfattning	18
Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder	19
Samband och riskfaktorer – i länet	21
Relationer till sin familj/vårdnadshavare	23
DISKUSSION	27
Minskad tillgång till alkoholkonsumtion och ökad tillgång till föräldrastöd	27
Fortsatt tobaksförebyggande insatser	27
Avslutande ord	28

REFERENSER	29
BILAGA1	30
Analys, tolkning och begränsningar	30

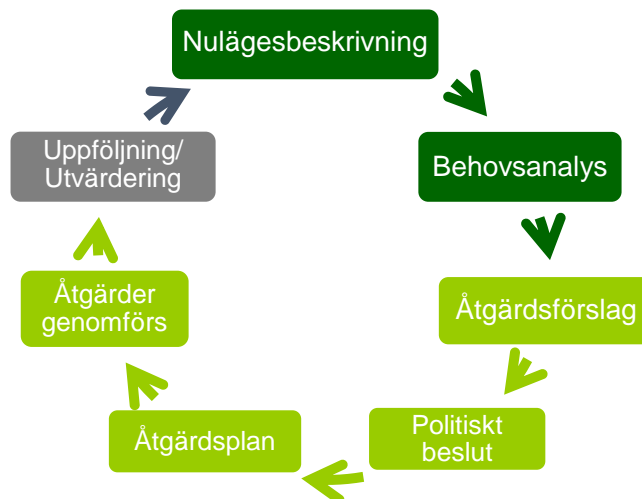
Inledning

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 och årskurs 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun. Rapporten bidrar även med en behovsanalys med förslag på prioriterade områden för fortsatt drogförebyggande arbete.

Syfte och metod

Syftet med rapporten är att fungera som ett underlag för politiker och tjänstepersoner på kommunal och regional nivå, men även inom förenings- och näringsliv. Vidare är syftet att:

- ge en nulägesbild av drogvanesituationen samt belysa utvecklingen över tid i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun
- ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning i det förebyggande och främjande arbete som bedrivs

Figur 1. Arbetsprocess där drogvaneundersökningen utgör en viktig del i form av kartläggning av nuläget samt som verktyg vid uppföljning och utvärdering.

Undersökningens upplägg och genomförande

Enkäten Skolelevers drogvanor genomförs varje år av Centriförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9 samt gymnasiets andra år. Jämtland Härjedalen genomförde år 2008, 2012, 2015 och 2019 en totalundersökning, det vill säga enkäten skickades ut till alla elever i nämnda årskurser, för att få ett representativt resultat på läns- och kommunnivå. I undersökningen år 2019, som denna rapport avser, gjordes ett utökat urval i länets kommuner med undantag av gymnasiet i Ragunda och Bergs kommun. Ett utökat urval i undersökningen planeras fortsatt vart fjärde år.

Svarsfrekvensen på klassnivå i länet var 84 procent i årskurs 9 och 83 procent i gymnasiet år 2. Tabell A visar antalet bearbetade enkäter i undersökningen år 2019. Svarsfrekvens låg i nivå med svarsfrekvens totalt i riket. Jämfört med den senaste undersökningen har andelen som svarat minskat. 2015 var svarsfrekvensen i länet 95 procent i årskurs 9 och 90 procent i år 2 på gymnasiet. I Strömsunds kommun redovisas svaren för elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet.

Tabell A. Antalet bearbetade enkäter år 2019 i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun.

	Årskurs 9	Årskurs 2 på gymnasiet
Flickor	48	30
Pojkar	52	32
Totalt	100	62

Enkäten¹ innehåller 67 frågor som rör tobak, alkohol, sniffning, narkotika, läkemedel, spel om pengar samt frågor om skola, fritid och familj. I 2019 års undersökning tillkommer fyra frågor med delfrågor som är nya i undersökningen. Dessa frågor berör skolelevs inställning till narkotika som samhällsproblem och tillit till samhället och människor i allmänhet. De nya frågorna kommer endast förekomma i detta års undersökning och belyses i länsrapporten.

Liksom tidigare undersökningar har datainsamlingen skett under våren. Skolorna fick materialet vecka 11 och informerades om att de kunde svara på enkäten fram till den 5:e april 2019. Innan enkäten skickades ut informerades rektorerna på skolorna som skulle delta om undersökningen. Enligt CAN:s instruktioner fungerar lärarna som enkätledare och enkäterna besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att skydda anonymiteten får eleverna ett omärkt kuvert tillsammans med enkäten. När enkäten är besvarad lägger eleverna enkäten i kuvertet, klistrar igen det och lämnar det till läraren. Det är frivilligt att delta och om eleverna inte vill medverka lägger de enkäten ofyllt i kuvertet. Eleverna informeras om att svaren endast används för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas. Mer information om skolundersökningarnas genomförande finns i publikationen: *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe, 2013).

För information angående bortfall samt analys, tolkning och begränsningar, se Bilaga 1.

¹ Enkäten går att finna i sin helhet på www.can.se

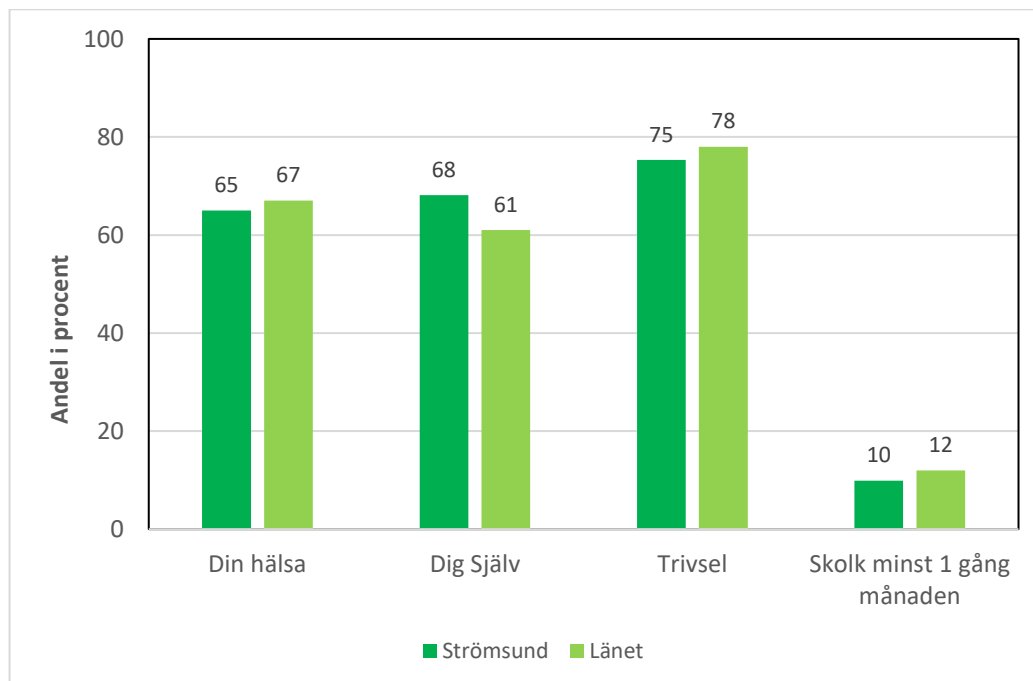
Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet från 2019 års undersökning i Strömsunds kommun. Resultatet är indelat i teman utifrån olika droger, debut, tillgänglighet samt riskuppfattning och attityder. De skillnader som är statistiskt säkerställda markeras med en asterisk *.

Bakgrundsfrågor

I enkäten ställs ett antal bakgrundsfrågor som rör bland annat mående, familj, fritid och skola. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sin hälsa* uppgav 65 procent alternativen *mycket nöjd* eller *nöjd*. Detta är en något lägre andel jämfört med länet där andelen var 67 procent. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sig själv* uppgav 68 procent alternativen *mycket nöjd* eller *nöjd* med sig själv. I länet var det en signifikant lägre andel flickor än pojkar som uppgav att de var mycket nöjd eller nöjd med sin hälsa. I länet var det också en lägre andel flickor som uppgav att de var nöjda med sin egen hälsa jämfört med 2015.

På frågan om *trivsel i skolan* uppgav 75 procent i Strömsunds kommun att de trivs *ganska* eller *mycket bra* i skolan. Vad det gäller andelen som uppgav att de skolkat minst en gång i månaden uppgav 10 procent bland eleverna att de hade skolkat minst en gång i månaden.

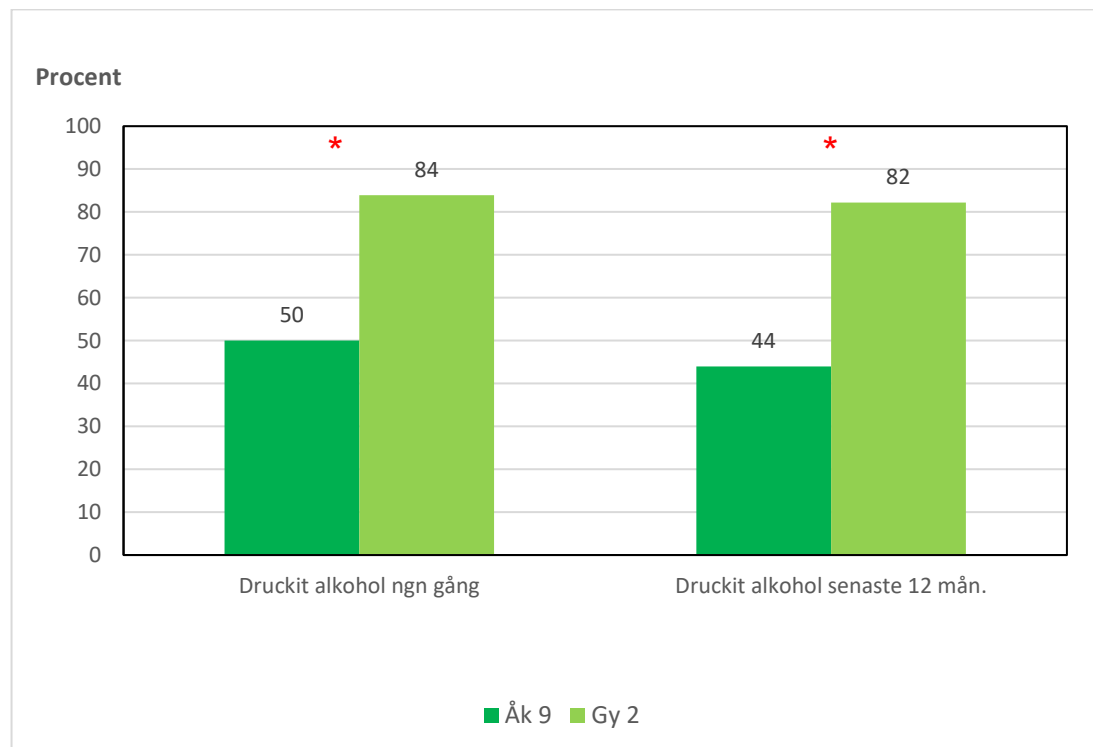

Figur 2. Andel i procent i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet som uppger att de är mycket nöjda/nöjd med sin hälsa/sig själv, trivs ganska/mycket bra och som uppger att de skolkat minst en gång i månaden. Strömsunds kommun och länet. 2019.

Alkohol

Alkoholkonsumenter och alkoholmängd

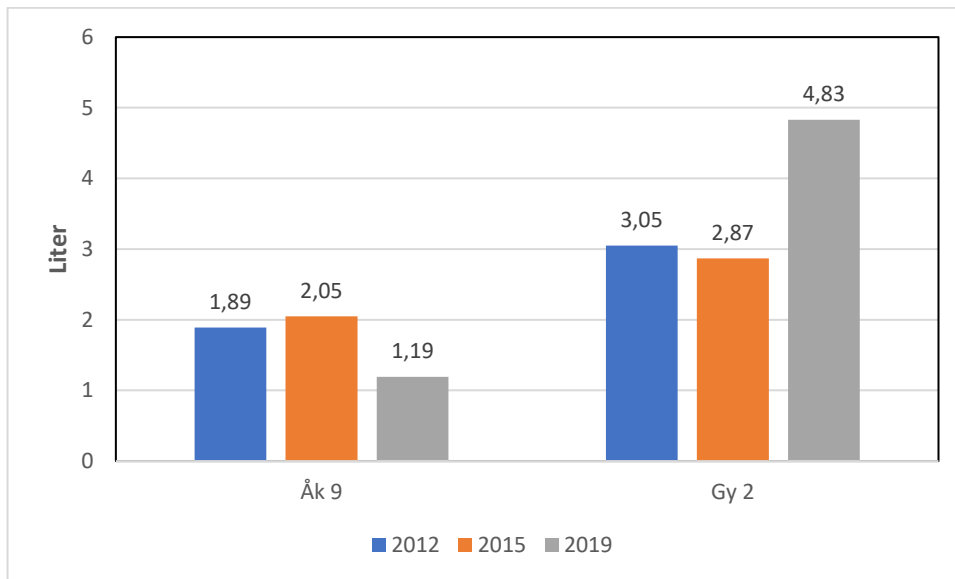
I länet har andelen som uppger att de har *druckit alkohol någon gång* och *de senaste 12 månaderna* minskat sedan mätningarna 2012. I Strömsunds kommun minskade alkoholkonsumtionen i båda årskurserna mellan 2012 och 2015 men ökade något 2019 jämfört med 2015. I årskurs 9 uppgav 50 procent av eleverna i Strömsunds kommun att de hade druckit alkohol någon gång och 44 procent att de hade druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Motsvarande andel i år 2 på gymnasiet var 84 respektive 82 procent. Jämfört med riket uppger en signifikant högre andel i år 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun att de har druckit alkohol någon gång och druckit alkohol de senaste 12 månaderna (Strömsund 84 och 82 procent; Länet 76 och Riket 74 procent).

Figur 3. Andel i procent som druckit alkohol någon gång samt druckit alkohol senaste 12 månaderna. Uppdelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

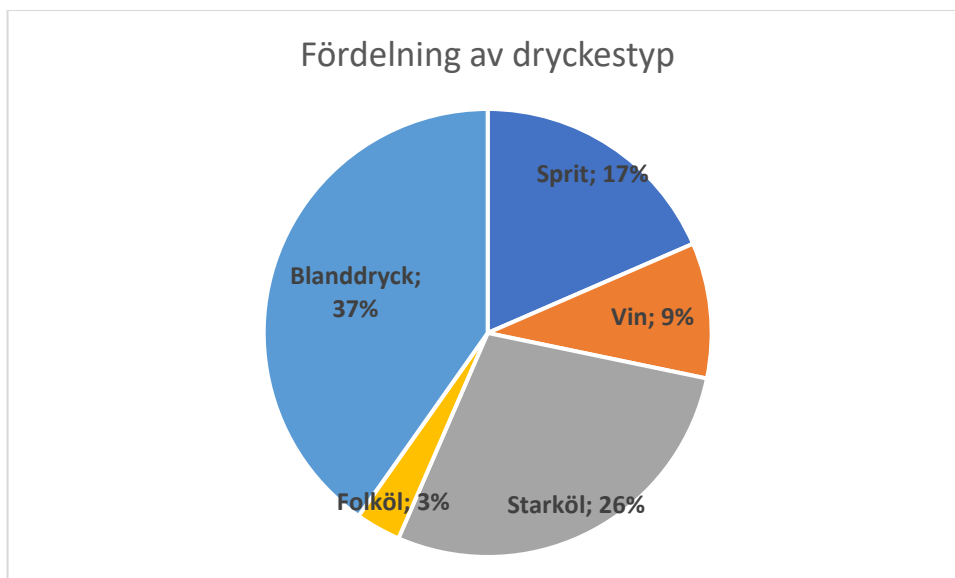
Genomsnittlig årskonsumtion

Sett till alkoholkonsumtionen uppger elever i årskurs 9 en genomsnittlig årskonsumtion på 1,19 liter 100-procentig alkohol. Motsvarande konsumtion i år 2 på gymnasiet är 4,83 liter. Jämfört med 2015 är det en minskning bland elever i årskurs 9 men en ökning bland elever i år 2 på gymnasiet.

Figur 4. Förändring av genomsnittlig årskonsumtion i antal liter 100-ig alkohol. Fördelat på årskurs och över tid. Strömsunds kommun. 2019.

Den totala genomsnittliga årskonsumtionen presenteras i figur 5 fördelat på olika dryckestyper (starköl, folköl, vin, sprit och blanddryck²).

Figur 5. Den genomsnittliga årskonsumtionen fördelat på typ av dryck. Årskurs 9. Strömsunds kommun. 2019.

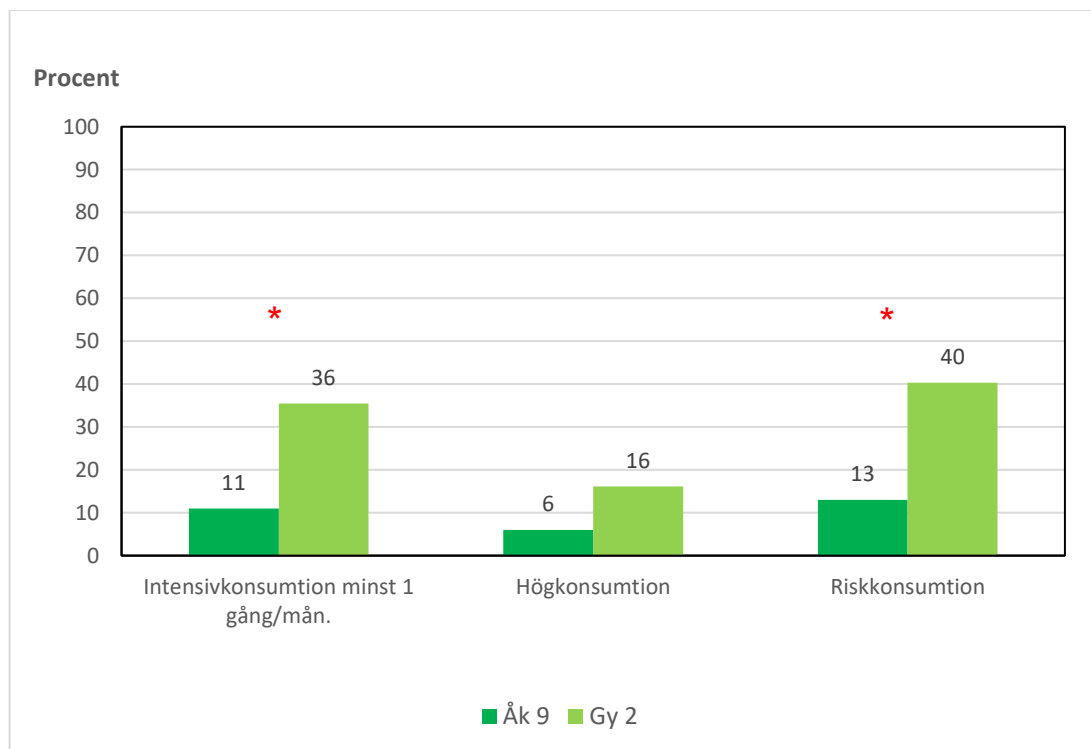
Intensiv, hög- och riskkonsumtion

I figur 6 redovisas andelar för intensiv, hög- och riskkonsumtion. *Intensivkonsumtion* av alkohol mäts i enkäten genom frågan hur ofta eleverna, under de senaste 12 månaderna, vid

² Med blanddryck avses starkcider, alkoholisk eller liknande.

ett och samma tillfälle druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en helflaska vin eller sex burkar folköl. Med *högkonsumtion* av alkohol avses en konsumtion av minst 9 standardglas³ för flickor eller minst 14 standardglas för pojkar per vecka. Som *riskkonsumenter* räknas de elever som uppger högkonsumtion och/eller som intensivkonsumerar alkohol minst en gång per månad.

Vad det gäller intensiv, hög- och riskkonsumtion i årskurs 9 i Strömsunds kommun ligger andelarna kvar på samma nivåer som 2015 men något lägre jämfört med 2012. Bland elever i år 2 på gymnasiet har andelen intensiv, hög- och riskkonsumenter varierat över tid. Andelen riskkonsumenter minskade mellan 2012 och 2015 för att sedan öka signifikant mellan 2015 och 2019. Jämfört med 2015 uppgav en signifikant större andel i denna undersökning riskkonsumtion. Jämfört med riket uppgav en signifikant större andel bland elever i år 2 på gymnasiet att de är intensiv, hög- och riskkonsumenter.

Figur 6. Andel i procent som är intensiv-, hög samt riskkonsumenter. Uppdelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

Anskaffning alkohol

Eleverna ombeds också svara på hur de fick tag på olika typer av drycker senaste gången de drack alkohol. Folköl samt alkohol från Systembolaget uppgav eleverna i båda årskurserna att de främst får tag på från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon följt av från annan vuxen (langare) som köpte ut/sålde till mig.

³ Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol (ex. 4 cl starksprit, 12cl vin eller 33 cl starköl)

Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare

Totalt uppger 13 elever då båda årskurserna är sammanslagna att de fått tag på folköl eller alkohol från Systembolaget från egna föräldrar/vårdnadshavare med lov.

I enkäten ställs frågan om eleverna under de senaste 12 månaderna har blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare. Andelen som uppger att de har blivit bjudna på alkohol var 20 procent i årskurs 9 och 44 procent i år 2 på gymnasiet.

Konsekvenser alkoholbruk

Enkäten innehåller frågor som rör risktagande i samband med alkoholkonsumtion där eleverna får uppge om de under de senaste 12 månaderna råkat ut för en rad händelser i samband med att de druckit alkohol. Nedan redovisas de vanligaste alkoholrelaterade problem som elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun uppgav i undersökningen år 2019:

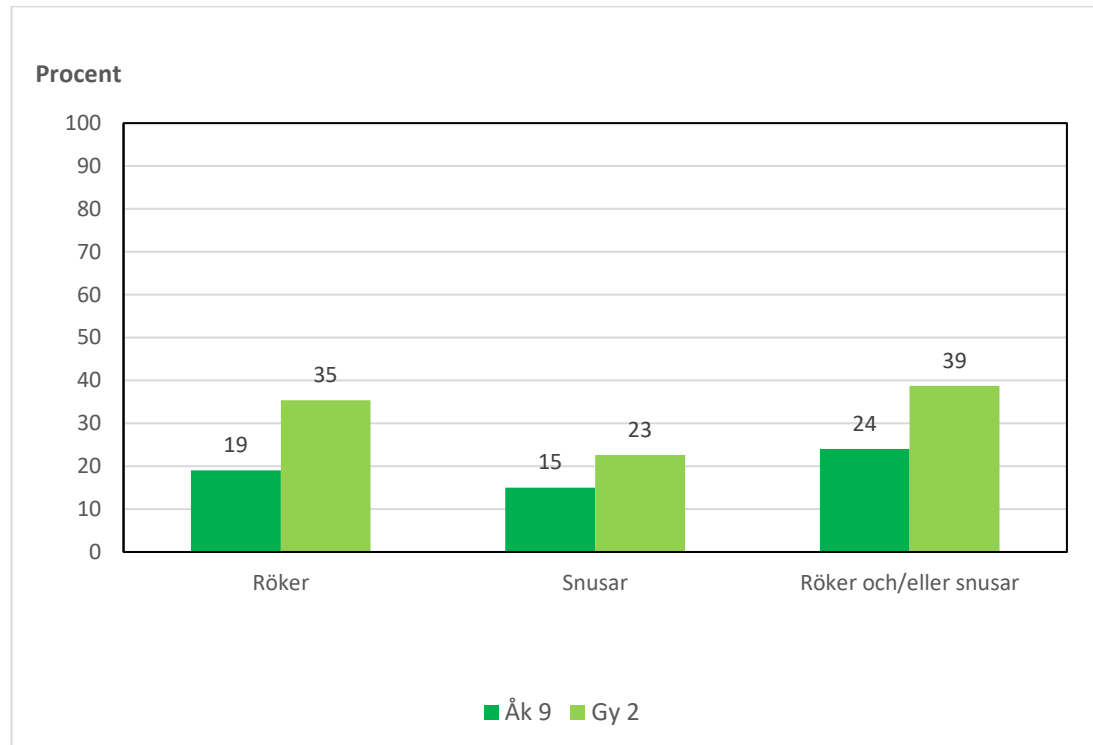
- Tappat pengar eller andra värdesaker
- Förstört saker eller kläder
- Råkat i gräl
- Blivit filmad eller fotad i en pinsam eller kränkande situation

Länsresultatet visar att det finns signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar avseende konsekvenser av alkoholbruk. I årskurs 9 svarade en signifikant större andel flickor att de hade fått sina kläder/saker förstörda, råkat i gräl, åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare och blivit fotad i en pinsam eller kränkande situation jämfört med pojkarna i samma årskurs. I år 2 på gymnasiet svarade flickor i större utsträckning än pojkar att de hade tappat pengar/värdesaker samt haft problem med förhållande till vänner. Pojkar i år 2 på gymnasiet svarade i större utsträckning än flickor att de kört moped, bil, eller annat motorfordon berusad samt råkat i slagsmål.

Tobak

Rökning och snusning

I denna undersökning definieras *rökare* som de elever som uppgett att de har rökt under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande röker (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*). *Snusare* definieras som de elever som har uppgett att de har snusat under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande snusar (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*).

Figur 7. Andel i procent som uppger att de röker, snusar samt röker och/eller snusar. Uppdelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

Andelen som uppger att de röker har över tid minskat i länet. I Strömsunds kommun syns inte samma utveckling då andelen rökare i årskurs 9 varierat mellan 17–19 procent. 2019 uppgav 19 procent av eleverna i årskurs 9 och 35 procent i år 2 på gymnasiet att de röker. I årskurs 9 uppgav en signifikant större andel att de röker jämfört med riket.

10 procent av eleverna i årskurs 9 och 8 procent av eleverna i år 2 på gymnasiet uppgav att de röker varje eller nästan varje dag. Jämfört med riket uppgav signifikant större andel av eleverna i årskurs 9 att de röker varje/nästan varje dag jämfört med riket.

Andelen som uppger att de snusar har över legat stadigt runt 15–16 procent bland elever i årskurs 9 vilket följer trenden i länet. Mellan 2012 och 2015 minskade andelen som snusade i år 2 på gymnasiet, i 2019 års mätning ligger andelen kvar på samma nivå som 2015. Andelen som uppgav att de snusar var i årskurs 9 15 procent och år 2 på gymnasiet 23 procent. Vad gäller andelen som snusar/varje nästan varje dag uppgav 9 procent i årskurs 9 och 19 procent

i år 2 på gymnasiet att de gör det. I årskurs 9 uppgav fler pojkar än flickor att de snusar frekvent.

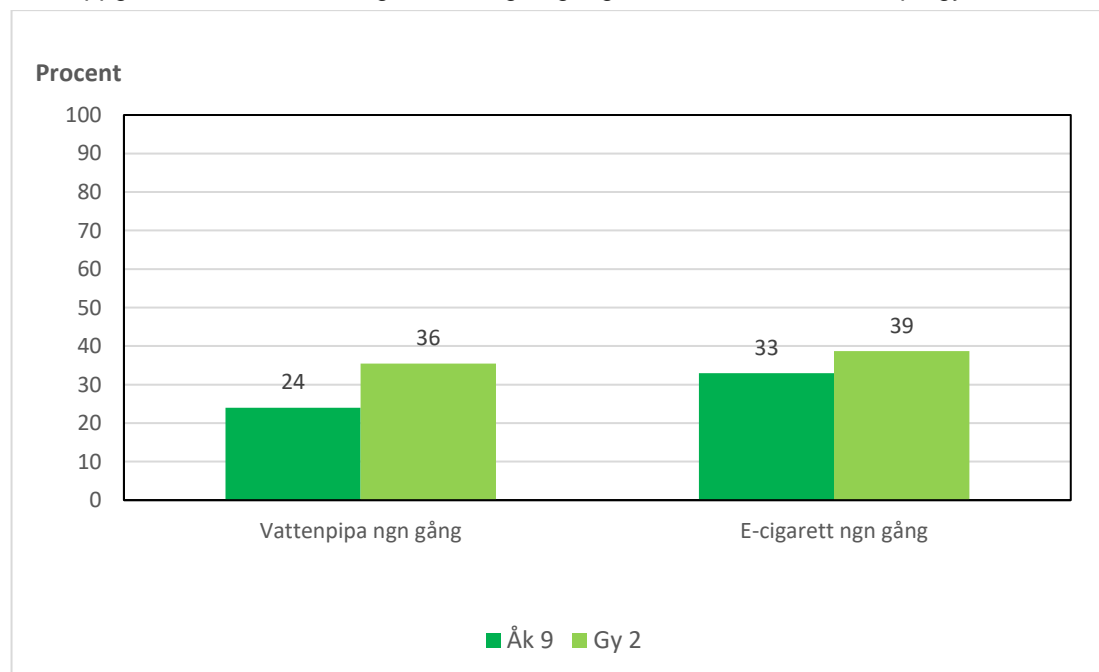
Andel tobakskonsumenter följer liknande tendens som rökning och snusning. 2019 uppgav 24 procent i årskurs 9 och 39 procent i år 2 på gymnasiet att de röker och/eller snusar. Över tid har andelen tobakskonsumenter legat på samma nivå i årskurs 9 och minskat något i år 2 på gymnasiet.

Vill sluta med tobak

I enkäten ställs även frågan om eleverna vill sluta med tobak och av de 21 elever som röker i årskurs 9 vill 14 sluta röka nu eller i framtiden. I andra året på gymnasiet vill 17 av de 26 elever som röker sluta röka nu eller i framtiden. Bland de 16 elever som snusar i årskurs 9 vill 5 elever sluta nu eller i framtiden. I gymnasiet år 2 vill 6 av 17 snusare sluta nu eller i framtiden.

Vattenpipa och e-cigarett

I figur 8 redovisas andelen som i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet har rökt vattenpipa någon gång och andelen som använt e-cigarett någon gång⁴. I länet har trenden varit att andelen som röker vattenpipa minskat men att andelen som använt e-cigarett har ökat. I Strömsunds kommun är inte trenden densamma. Andelen som röker vattenpipa ligger kvar på samma nivåer som 2015. Detsamma gäller e-cigaretterna bland elever i årskurs 9. Dock har andelen som uppger att de har rökt e-cigarett någon gång ökat bland elever i år 2 på gymnasiet.

Figur 8. Andel i procent som uppger att de har rökt vattenpipa samt rökt E - cigaretter någon gång. Uppdelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

⁴ En e-cigarett (elektronisk cigarett) liknar ofta en vanlig cigarett, men även andra utformningar finns. E-cigaretten innehåller inte tobak utan en vätska med olika smakämnen och kemikalier, däribland vanligen nikotin (Tobaksfakta, 2019)

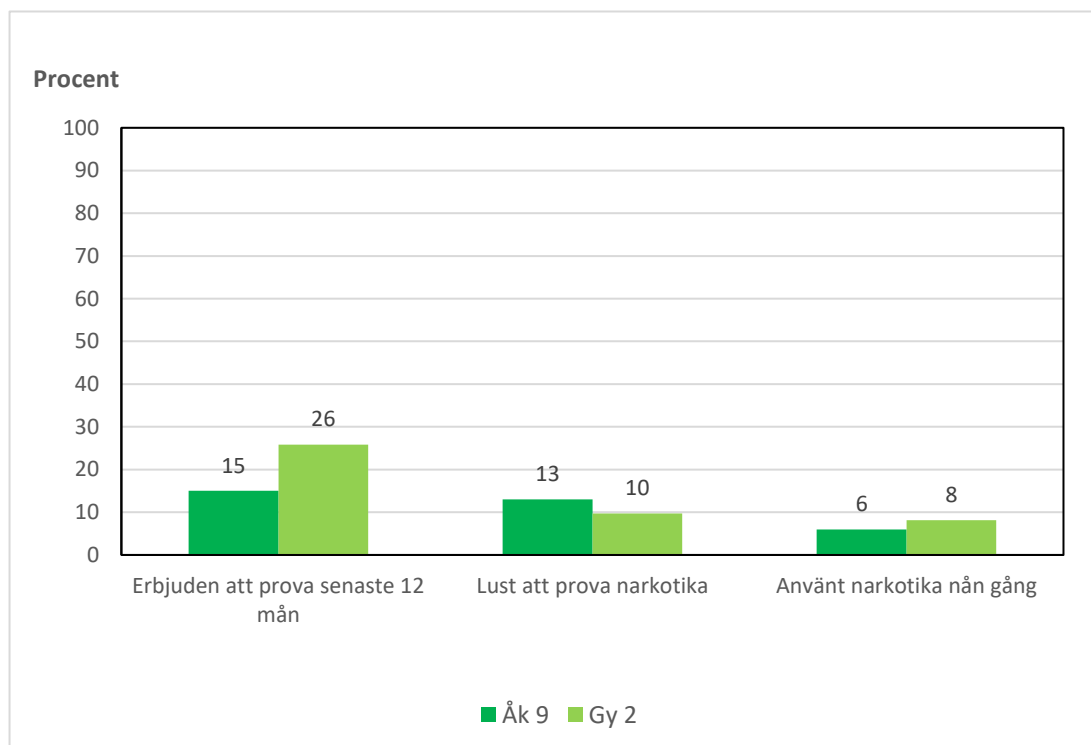
Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar

Narkotika

Andelen som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika har över tid ökat i länet. Riktigt samma trend syns inte i Strömsund kommun där andelen ligger kvar på samma nivåer som tidigare i båda årskurserna. I årskurs 9 uppgav 15 procent att de hade blivit erbjudna att köpa eller prova narkotika de senaste 12 månaderna. Motsvarande andel bland elever i år 2 på gymnasiet var 26 procent.

13 procent av eleverna i årskurs 9 och 10 procent i år 2 på gymnasiet svarade ja på frågan om de haft lust att prova narkotika någon gång. Motsvarande andel 2015 var 13 respektive 10 procent.

Andelen som uppgav att de hade använt narkotika någon gång har i länet varierat mellan 5–8 procent i årskurs 9 och 11–15 procent i år 2 på gymnasiet. I Strömsund uppgav 6 procent i årskurs 9 och 8 procent i år 2 på gymnasiet att de har använt narkotika någon gång. Över tid har denna andel legat kvar på samma nivåer.

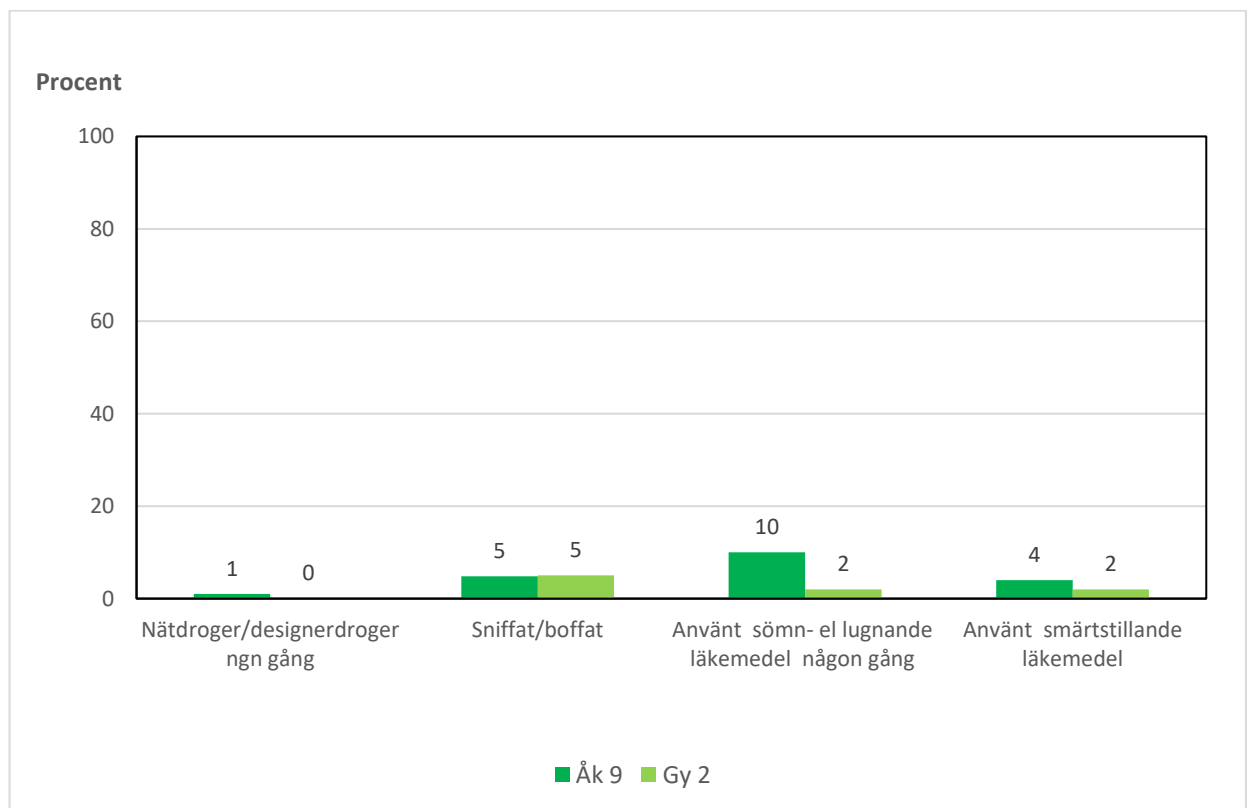
Figur 9. Andel i procent som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika, lust att prova narkotika samt använt narkotika någon gång. Fördelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

Narkotikatyp och anskaffning

Bland de elever i länet som någon gång provat narkotika uppger de flesta att de har använt marijuana och/eller hasch. Vanligaste sättet att få tag på narkotika i länet är från kompis eller pojk-/flickvän, följt av från annan, t.ex. langare samt från bekant.

Sniffning/boffning, läkemedel och dopning

I undersökningen ställs även frågor kopplat till om man *använt nätdroger/designerdroger* någon gång, *sniffat/boffat någon gång*, använt olika former av receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept någon gång, samt smärtstillande någon gång. I figuren redovisas dessa andelar fördelat på årskurs.

Figur 10. Andel i procent som uppger att använt nätdroger och designerdroger, sniffning/boffning, receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel någon gång. Uppdelat på årskurs. Strömsunds kommun. 2019.

I 2019 års undersökning uppgav 1 procent i årskurs 9 att de använt nätdroger eller designerdroger någon gång. Andelen som uppgav att de hade sniffat/boffat någon gång var 5 procent i båda årskurserna.

Andelen som uppgav att de hade använt receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept var 10 procent i årskurs 9 och 2 procent i år 2 på gymnasiet. Likt i länet uppger en större andel av flickorna i Strömsunds kommun att de har använt receptbelagda läkemedel

jämfört med pojkarna. I årskurs 9 uppgav 4 procent och i år 2 på gymnasiet 2 procent att de använt smärtstillande någon gång.

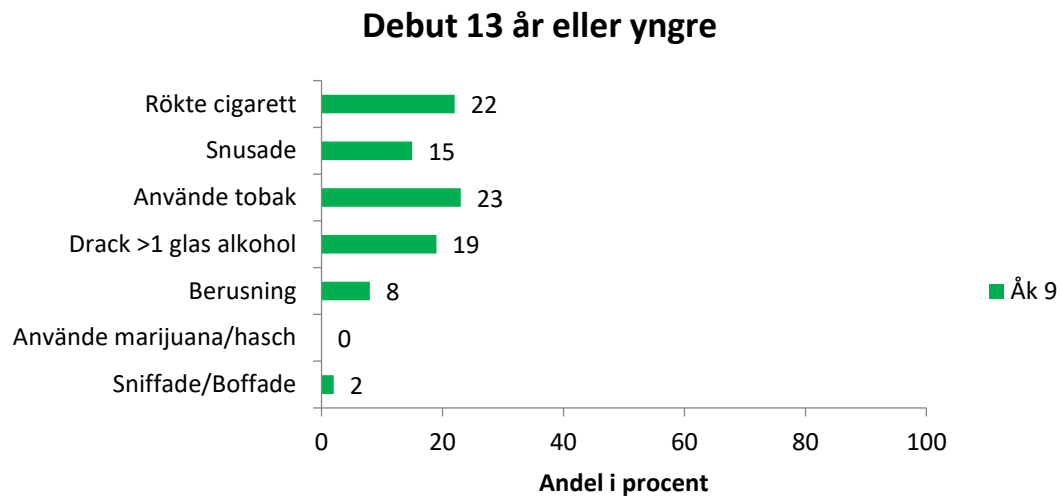
Totalt i länet uppgav 0,4 procent i årskurs 9 och 1,1 procent i år 2 på gymnasiet att de hade använt androgena anabola steroider (AAS) någon gång.

Spel om pengar

I årskurs 9 uppgav 16 procent och 18 procent i år 2 på gymnasiet att de hade spelat om pengar någon gång. Jämfört med tidigare mätningar ligger andelen kvar på samma nivåer bland årskurs 9 men har minskat över tid bland elever i år 2 på gymnasiet.

Debut och tillgänglighet

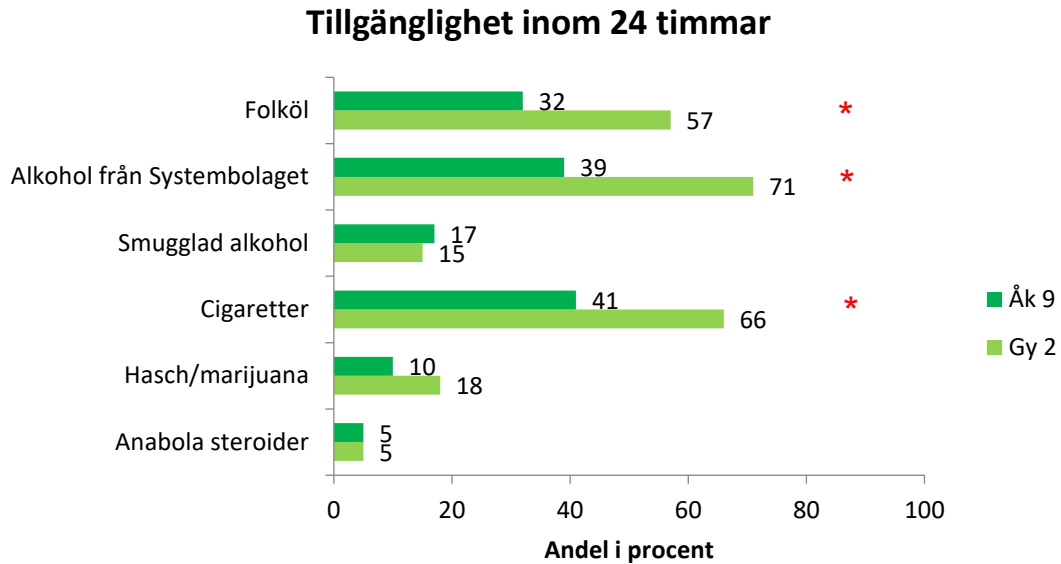
Andelen elever som uppger att de debuterat med olika droger vid 13 års ålder eller yngre redovisas i figur 11.

Figur 11. Andel i procent som uppger att de debuterar 13 år eller yngre. Årskurs 9. Strömsunds kommun. 2019.

Bland elever i årskurs 9 uppgav en lägre andel jämfört med tidigare att de hade druckit minst 1 glas alkohol eller druckit sig berusade när de var 13 år eller yngre. Andelen som uppger en tidigt cigarett- och snusdebut ligger kvar på ungefär samma nivåer. Positivt är också att ingen uppgav tidig debut av marijuana/hasch. Jämfört med riket uppgav en signifikant större andel jämfört med riket att de rökte cigaretter, snusade samt gjorde sin tobaksdebut vid 13 år eller yngre.

I figur 12 redovisas andel elever i årskurs 9 som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar.

Figur 12. Andel som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Strömsunds kommun. 2019.

Jämfört med 2015 ligger andelarna i årskurs 9 som redovisas i figur 12 kvar på samma nivå. Något som dock sticker ut negativt i år 2 på gymnasiet är andelen som uppger att de kan få tag på alkohol från systembolaget inom 24 timmar som är betydligt högre än mätningen 2015. Jämfört med riket uppger en signifikant större andel av eleverna i år 2 på gymnasiet att de kan få tag på alkohol från systembolaget inom 24 timmar.

Riskuppfattning och attityder

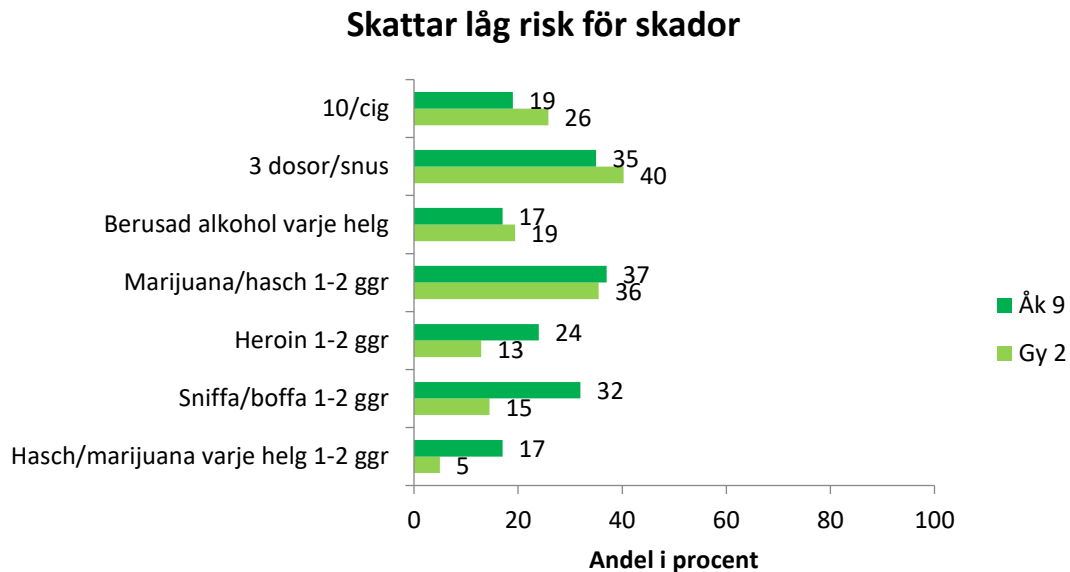
Elevernas riskuppfattning

I enkäten ställs frågor om elevernas riskuppfattning där de får ange hur stor risk de tror att det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de:

- röker 10 cigaretter eller mer per dag
- snusar 3 dosor (ca 75 prillor) per vecka
- berusar sig på alkohol varje helg
- provar marijuana eller hasch 1-2 gånger
- använder marijuana eller hasch varje helg
- provar heroin 1-2 gånger
- provar att sniffa/boffa 1-2 gånger

I texten som följer används begreppet *låg risk*, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen *ingen risk* eller *liten risk*. Eleverna kunde även ange svarsalternativen *måttlig risk* och *stor risk*, men dessa redovisas ej här.

I figur 13 redovisas andelen elever som har uppgett låg risk gällande de beteenden som listats ovan.

Figur 13. Andel i procent av de elever som skattar låg risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt genom att använda de olika drogerna. Årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Strömsunds kommun. 2019.

Lägst skattar eleverna i båda årskurserna att snusa 3 dosor snus per vecka, prova hasch eller marijuana 1–2 gånger. Jämfört med 2015 finns inga statistiska säkerställda skillnader jämfört med 2019. Emellertid har andelen som uppger låg risk att prova hasch/marijuana ökat sedan frågan ställdes 2015 då 23 procent upp gav låg risk att testa hasch/marijuana jämfört med 2019 då motsvarande andel var 37 procent.

Något som bör beaktas i tolkning av dessa svar är att andelen som uppger vet ej är relativt hög och bland annat vad det gäller prova hasch/marijuana där andelen var 13 procent i år 2 på gymnasiet.

Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder

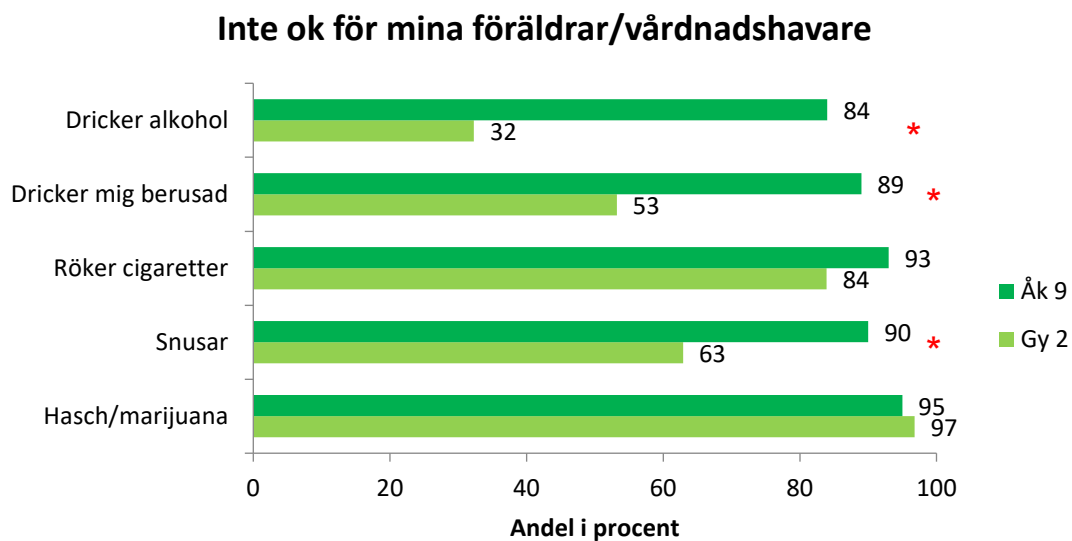
I enkäten ingår ett avsnitt där eleverna får ta ställning till hur väl följande påståenden stämmer in på deras föräldrars/vårdnadshavares attityd. För mina föräldrar är det okej om jag:

- *dricker alkohol*
- *röker hasch/marijuana*
- *röker cigaretter*

- *snusar*
- *dricker mig berusad*

I texten som följer används begreppet *stämmer dåligt*, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen *stämmer mycket dåligt* och *stämmer ganska dåligt*. Eleverna kunde även ange svarsalternativen *stämmer mycket bra* eller *stämmer ganska bra*, men dessa redovisas ej här.

I figur 14 redovisas andelen elever som har uppgett *stämmer dåligt* på påståendena som listats ovan.

Figur 14. Andel i procent av elever som uppger att påståendena om föräldrars/vårdnadshavares attityd stämmer dåligt. Årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Strömsunds kommun. 2019.

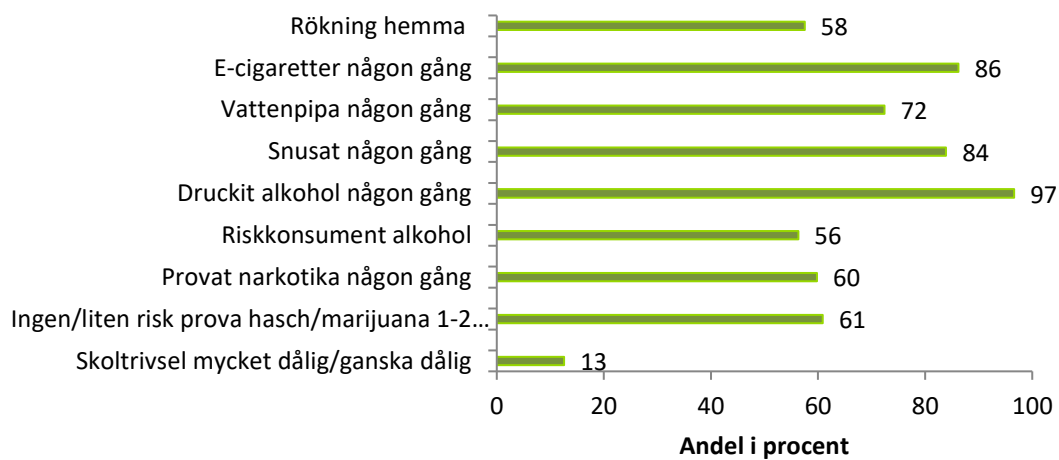
Mest restriktiv inställning hos sina föräldrar/vårdnadshavare uppger eleverna för påståendena om det är okej att jag röker *hasch/marijuana* och *röker cigaretter*. Jämfört med länet skattar elever i år 2 på gymnasiet en signifikant lägre restriktiv inställning till påståenden. I årskurs 9 finns inga signifikanta skillnader jämfört med länet. Det är en signifikant lägre andel i år 2 på gymnasiet i Strömsund jämfört med länet som uppger *stämmer dåligt* på påståendena kring dricker alkohol, dricker mig berusad och snusar.

Samband och riskfaktorer – i länet

I detta stycke visas samband mellan riskfaktorer och riskkonsumtion. Enligt folkhälsomyndigheten visar data på att det finns tydliga samband mellan riskbruk av alkohol, cannabisanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor. Detta är också samband som belyses i länsrapporten av skolelevers drogvanor 2015. Dessa samband tyder på att det ofta också är samma grupper som har flera olika beroendeframkallande levnadsvanor, vilket bör beaktas när förebyggande och hälsofrämjande arbete planeras. I följande avsnitt presenteras ett antal riskfaktorer som kan antas vara gemensamma för flera av de beroendeskapande levnadsvanorna. Viktigt att framhålla är att dessa inte är orsakssamband, vilket betyder att det inte går att säga vilken av faktorerna som orsakar vilken, utan endast att det finns ett samband dem emellan. De riskfaktorer som redovisas är frekvent rökning, tidig alkoholdebut, narkotikaerfarenhet, skolk samt föräldrar/vårdnadshavares bjudvanor och ungdomars relation till sin familj.

I figur 15 presenteras den grupp elever, i båda årskurserna sammanslagna, som uppger att de *röker varje dag/nästan varje dag* (87 elever). Denna grupp utmärker sig mot övriga elever med en högre förekomst på en rad faktorer i undersökningen.

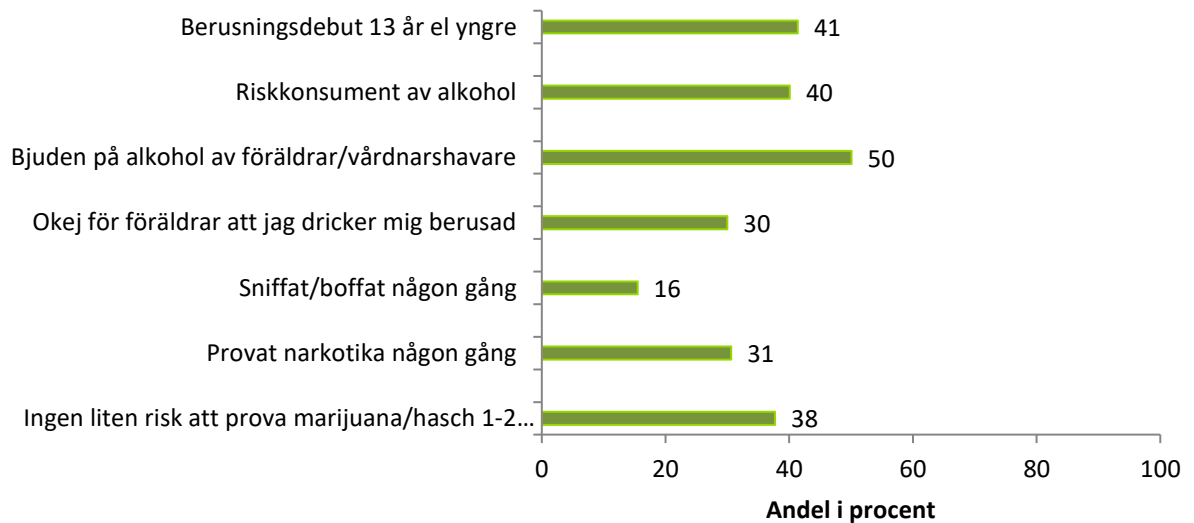
Andel elever som röker varje/nästan varje dag

Figur 15. Samband mellan de elever som röker frekvent och andra faktorer i undersökningen (n=87 elever). Jämtlands län. 2019.

Bland de elever som har svarat att de någon gång har druckit alkohol finns ett flertal skillnader mellan de elever som uppger att de har debuterat med minst ett glas alkohol vid 13 års ålder och de elever som debuterat senare. I figur 14 redovisas andelar för elever med *tidig alkoholdebut* (297 elever i båda årskurserna).

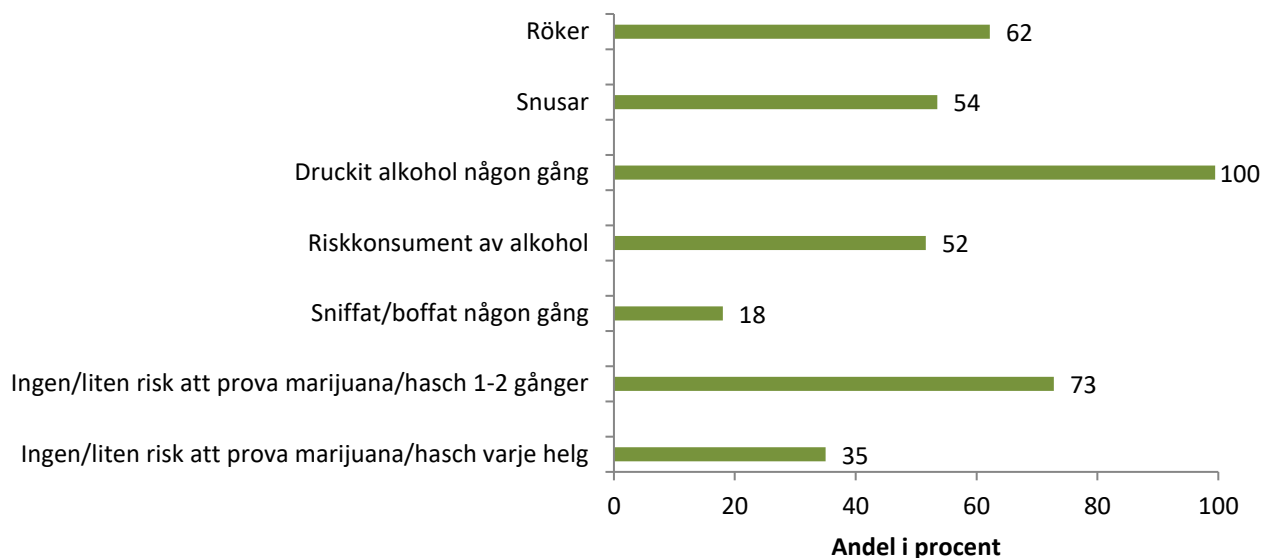
Elever med tidig alkoholdebut - 13 år eller yngre

Figur 16. Samband mellan tidig alkoholdebut och andra faktorer i undersökningen (n=297 elever). Jämtlands län. 2019.

Gruppen elever, i båda årskurserna, som uppger att de någon gång har provat narkotika utmärker sig också genom högre förekomst än övriga elever på en rad faktorer i undersökningen. I figur 17 presenteras andelar för de elever som har *provat narkotika någon gång* (217 elever).

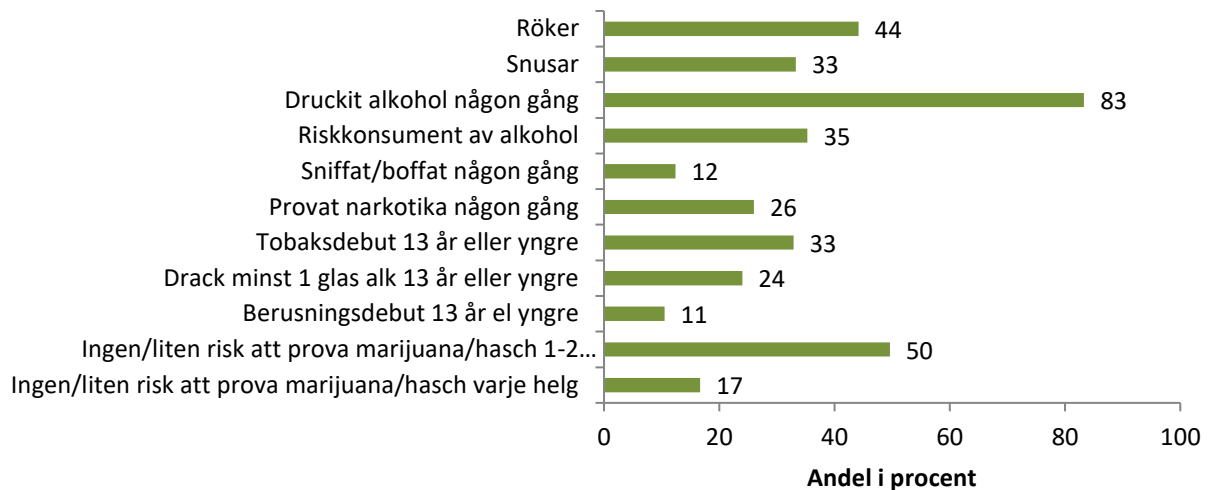
Elever som använt narkotika någon gång

Figur 17. Samband mellan narkotikaerfarenhet och andra faktorer i undersökningen (n=217 elever). Jämtlands län. 2019.

Andelen elever som skolkar minst 1 gång per månad har ökat jämfört med föregående mätning. Det är en grupp som uppger en hög andel vad gäller olika riskbeteenden jämfört med övriga elever. I figur 18 presenteras andelar för de elever, i båda årskurserna, som skolkar minst 1 gång per månad (258 elever).

Elever som skolkar minst 1 gång/månad

Figur 18. Samband mellan skolk och andra faktorer i undersökningen (n=258 elever). Jämtlands län. 2019.

Relationer till sin familj/vårdnadshavare

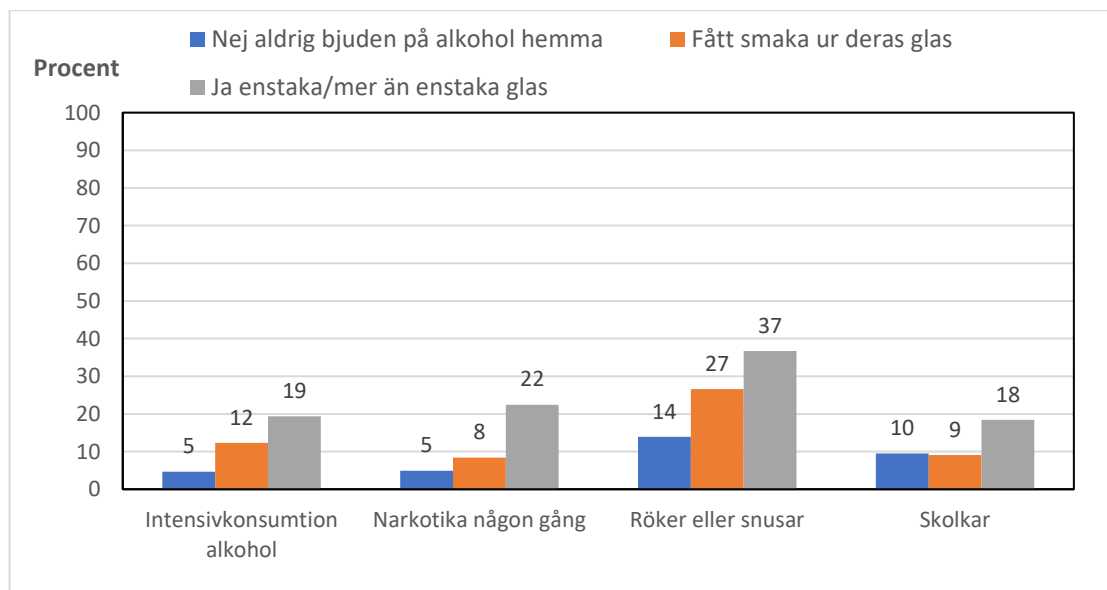
Föräldrarnas/vårdnadshavare sätt att vara har en stor inverkan på tonåringar. Goda föräldrarelationer och tydliga gränser i familjen har stora effekter på riskbruk. I detta avsnitt har sambandsanalyser genomförts utifrån frågorna:

- *Blivit bjuden på alkohol hemma*
- *Hur nöjd är du vanligtvis med ditt förhållande till din familj*
- *Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med*
- *Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredag- och lördagskvällarna.*

Dessa faktorer har sedan korskörts mot intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar och skolk minst en gång i månaden. I Figur 19–22 redovisas resultaten av dessa analyser.

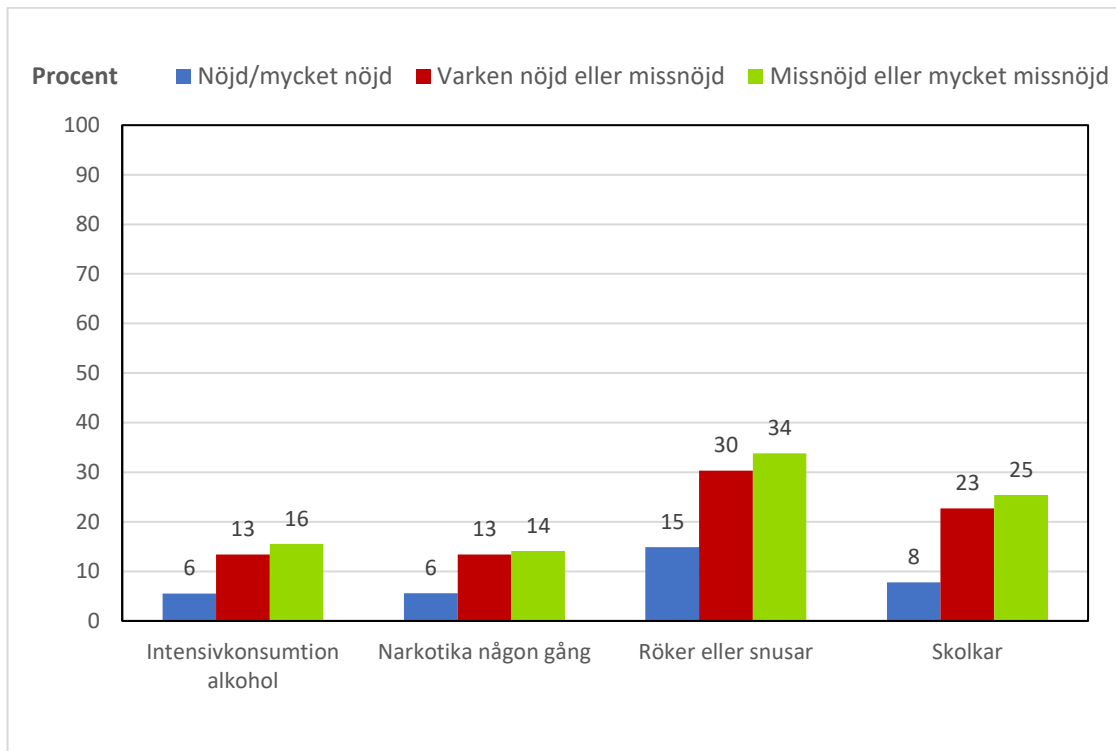
Figur 19 har bjuden på alkohol korskörts mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion och skolk minst en gång i månaden*. I frågan finns fyra svarsalternativ *nej aldrig blivit bjuden, fått smaka ur deras glas, ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas*. I figuren nedan har svarsalternativen *ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas* slagits ihop då andelen var för sig har varit för små för att ge ett gott underlag.

Som framkommer i figuren nedan finns en stark koppling mellan att bli bjuden på alkohol och olika riskfaktorer. Sambanden tycks vara linjärt då minst andel som rapporterar riskbruk var andelen som aldrig blivit bjuden på alkohol i hemmet. Störst andel var det bland de som har fått smaka enstaka glas eller mer i hemmet. Andelen är fyra gånger så stor när det gäller intensivkonsumtion av alkohol och andelen som röker eller snusar. Fyra gånger så stor när det gäller andelen som testat narkotika någon gång och nästan dubbelt så stor när det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden.

Figur 19. Skillnader i alkoholkonsumtion mellan de elever som uppger att de blivit bjudna på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare senaste 12 månaderna och de elever som inte har blivit bjudna. Jämtlands län. 2019.

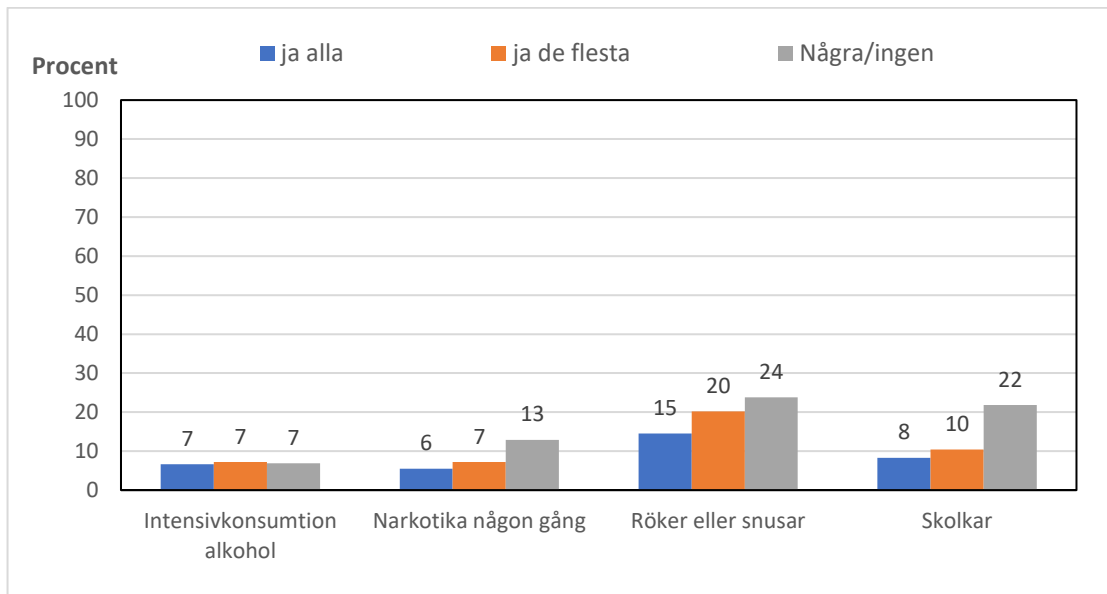
I figur 20 har elevernas familjerelation korskört mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion och skolk minst en gång i månaden*. Som framgår var det en lägre procentuell andel som var nöjd med sin familjerelation som riskkonsumerat. I gruppen som uppgav att de var missnöjda med sitt förhållande till sin familj var andelen som intensivkonsumerar alkohol och använt narkotika någon gång dubbelt så stor jämfört med elever som är nöjd med sin familjerelation. När det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden var det tre gånger så många och tobakskonsumtion dubbelt så många som var missnöjd med sin relation till sin familj jämfört med de elever som är nöjda.

Figur 20. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som är nöjda respektive missnöjda med förhållandet till sin familj. Jämtlands län. 2019.

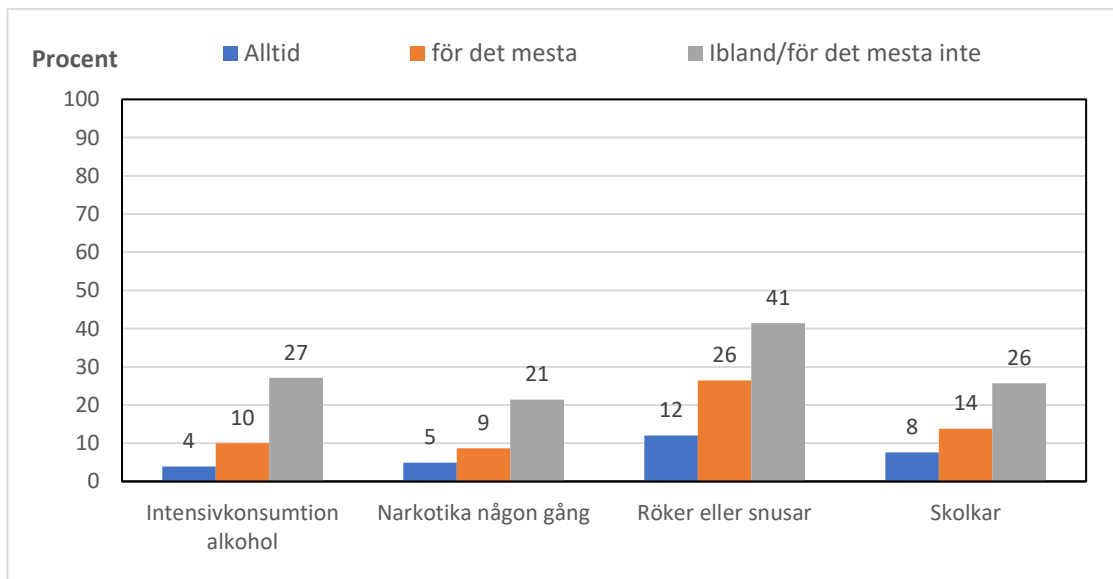
I figur 21 har frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med* korskörts mot *intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar* och *skolk*. I frågan finns fyra svarsalternativ *ja alla, ja de flesta, ja några* och *nej ingen*. I figuren på nästa sida har svarsalternativen *ja några* och *nej ingen* slagits ihop.

Som framgår är det ingen större skillnad mellan andelen som uppger att deras föräldrar känner till alla kompisar och andelen där föräldrar känner till några/ingen avseende intensivkonsumtion av alkohol. Som framgår i figuren på nästa sida uppger en lägre andel vars föräldrar känner till alla/nästan alla kompisar att de har använt narkotika, röker eller snusar samt skolkar 1–2 gånger.

Figur 21. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som har föräldrar som vet respektive inte vet vilka kompisar ens ungdom umgås med. Årskurs 9 Jämtlands län. 2019.

Eleverna får även svara på frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredagslördagskvällarna*. I frågan finns fyra svarsalternativ *alltid*, *för det mesta*, *ibland* och *för det mesta inte*. I figuren nedan har svarsalternativen *ibland* och *för det mesta inte* slagit ihop. Likt föregående figurer i avsnittet har sambandsanalyser gjorts gentemot riskfaktorerna *intensivkonsumtion av alkohol*, *narkotika någon gång*, *röker eller snusar* och *skolkar*. Som framgår sticker andelen som uppger att deras föräldrar vet vart de är *ibland/för det mesta inte* ut negativt gällande alla riskfaktorer.

Figur 22. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som föräldrar som vet var deras ungdom befinner sig på fredagskvällarna. Årskurs 9. Jämtlands län. 2019.

Diskussion

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Strömsunds kommun. Totalt bearbetades 100 enkäter i årskurs 9 och 62 enkäter i år 2 på gymnasiet. Syftet med rapporten är att ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning i det förebyggande och främjande arbete som bedrivs.

Resultatet visar att många av de områden som lyftes 2015 fortsatt är viktiga att arbeta vidare med. En positiv del är att andelen som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika inte har följt samma negativ kurva som länet utan ligger kvar på samma nivåer som tidigare mätningar. Samtidigt som en del förbättringar har gjorts är det fortsatt viktigt att arbeta vidare med följande områden:

Minskad tillgång till alkoholkonsumtion och ökad tillgång till föräldrastöd

I länet har andelen som uppger att de konsumerar alkohol minskat över tid i båda årskurserna. Som framgår i denna rapport är andelen alkoholkonsumenter signifikant högre bland elever i år 2 på gymnasiet jämfört med riket. Liknande tendenser syns även vad gäller andelen intensiv- och riskkonsumenter som ligger högre än riket.

När det kommer till att ha blivit bjuden på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare uppger var femte elev i årskurs 9 och mer än var tredje elev i år 2 på gymnasiet att de har blivit bjudna. Detta bör betonas då det i länsresultatet finns ett samband mellan att ha blivit bjuden på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare och en högre alkoholkonsumtion och tidigare debut av alkohol. Sammantaget talar detta för tillgänglighetsbegränsning av alkohol samt fortsatta informations- och stödinsatser till föräldrar/vårdnadshavare.

Fortsatt tobaksförebyggande insatser

Andelen som uppger att de röker har över tid minskat i länet, denna nedgående trend syns inte i Strömsunds kommun där andelen som röker ligger kvar på samma nivåer som tidigare. I årskurs 9 uppger en signifikant större andel att de röker jämfört med riket. Samma tendens som inom andra områden inom tobaksområdet. I Strömsund uppger en signifikant större andel att de debuterade tidigt med rökning, snusning och tobak jämfört med riket.

I länsrapporten visar resultatet på en nedåtgående trend vad det gäller andelen som uppger att de rökt vattenpipa och motsatt trend vad det gäller andelen som använt e-cigarett. Samma trend syns inte i Strömsunds kommun där andelen som röker vattenpipa ligger kvar på samma nivåer som tidigare. Eleverna uppger fortsatt en låg riskuppfattning när det kommer till snus jämfört med andra droger. Eleverna uppger även en hög tillgänglighet av cigaretter. Resultatet på länsnivå visar att det finns ett samband mellan frekvent rökning och förekomst av att ha provat andra droger. Sammantaget visar resultatet på vikten av att fortsätta arbeta med tobaksförebyggande insatser i kommunen och fortsätta arbetet med det tillgänglighetsbegränsande arbetet i kommunen.

Avslutande ord

Sammanfattningsvis visar resultatet att droger finns tillgängliga och används bland skolelever i Strömsunds kommun. Resultatet visar även att det finns skillnader i användandet av droger över tid där en minskning har skett vad det gäller andelen som röker. Resultatet på länsnivå visar även att det finns skillnader i användande av olika droger mellan flickor och pojkar. Tidigare forskning som har studerat socioekonomiska faktorer och dess relation till droger ger ingen entydig bild (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2014). I årskurs 9 fann man inga socioekonomiska skillnader utifrån någon av indikatorerna alkohol, tobak eller narkotika. Däremot framkom att andelen alkoholkonsumenter på skolnivå tenderade att vara lägre i skolor med en högre andel elever med utländsk bakgrund och högre i skolor med högre genomsnittliga meritoäng. För gymnasiet år 2 uppgav en lägre andel elever med högutbildade föräldrar genomsnittlig alkoholkonsumtion, intensivkonsumtion av alkohol, förekomst av alkoholrelaterade problem och daglig rökning (ibid).

I en fokusrapport av Guttmorsson (2018) var syftet att visa hur ungdomars användning av ANT varierar mellan Sveriges län och hur den utvecklas över tid. Denna rapport visar att det skiljer sig i ANT användning bland Sveriges län där ANT-erfarenheten var lägst i Jönköpings län och högst i Jämtlands län och Gotlands län. Över tid tycks skillnaderna ha bestått och där Jämtlands län har legat högre än riksgenomsnittet sedan mätningarna påbörjades. En slutsats som lyfts i rapporten är ur ett preventionsperspektiv skulle vara intressant att försöka identifiera de län som utvecklats mer gynnsamt än andra och se om det går att hitta egenskaper som är typiska för dessa län, som i sin tur skulle kunna förstärkas i län där utvecklingen har varit mindre gynnsam.

2015 genomförde Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) en utvärdering av metoder för att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel om pengar hos barn och unga. I deras slutsatser lyfts bland annat så kallade multimodala projekt, det vill säga projekt där olika aktörer i lokalsamhället samverkar med ett gemensamt mål kan minska alkoholkonsumtionen för unga. Detta med förutsättning att insatserna implementeras väl. Beredningen betonar även att kunskapsluckor inom området behöver fyllas och att forskning med fler utvärderande studier behöver genomföras vilket tyder på att det drogförebyggande insatser som genomförs i länet bör vara ett prioriterat område framöver. Slutligen är det viktigt med ett helhetsperspektiv kring barn och unga i det drogförebyggande arbetet. Islandsmodellen lyfts som en effektiv metod där riskfaktorer för droganvändning motverkas genom ett brett spektrum av aktörer och insatser (Sigfusdottir, Thorlindson, Kristjansson, Roe, & Allegrante, 2008).

Referenser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. (2014) Skolelevers drogvanor 2019. CAN rapport nr 146. Stockholm

Gripe S (2013). Så görs CAN:s skolundersökning. CAN rapport nr 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U & Zetterqvist M (2019). Det går uppåt i åldrarna – Substansdebut bland skolungdomar 1999–2019. Fokusrapport 5. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Sigfusdottir, I. D., Thorlindson, T., Kristjansson, A. L., Roe, K. M., & Allegrante, J. P. (2008). Substance use prevention in adolescents: the Icelandic Model. Health Promotion International. Vol. 24. No. 1.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (2015). Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. Rapport 243. Hämtat från www.sbu.se/243

Tobaksfakta. (den 11-09 2020). Hämtat från: https://tobaksfakta.se/wp-content/uploads/2019/01/TF-Faktablad_Hemsidan_E-cig.pdf

Bilaga 1

Analys, tolkning och begränsningar

Rapporten redovisar resultatet för elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet som har Strömsunds kommun som skolkommun, vilket innebär att resultaten även baseras på svar från elever som är folkbokförda i annan kommun men som går i skola i Strömsunds kommun. Detta innebär också att elever som är folkbokförda i Strömsunds kommun, men som går i skola på annan ort redovisas i respektive skolkommuns rapport samt i länsrapporten.

Huvudsakligen presenteras resultatet från undersökningen år 2019, men även jämförelser med undersökningen år 2015 förekommer. Det krävs dock stora förändringar över tid för att en eventuell skillnad ska vara statistiskt säkerställd, då elevantalet är litet. Resultatet presenteras beräknat på totala elevantalet i årskurs 9, då eleverna är för få för att särredovisas utifrån kön. Jämförelser med länet förekommer i denna rapport och redovisas där kommunens resultat avviker från länets.

I de flesta figurer redovisas andelar i procent beräknade på totalmaterialet, det vill säga samtliga elever i respektive grupp. I dessa fall redovisas inga bastal för procentberäkningarna, utan antalet elever framgår i tabell A. I vissa fall avser procentberäkningarna ytterst få individer och dessa figurer/tabeller ska tolkas med försiktighet då varje individ utgör en stor andel och därmed får stort genomslag. I rapporterna ska andelar under 50 individer betraktas med stor osäkerhet då varje individ påverkar resultatet i stor utsträckning.

Redovisningen avser samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som hoppat över en fråga, *ej svar*, också ingår i totalen. Alla data redovisas avrundade till hela procenttal och på grund av detta kan det förekomma att de sammanslagna andelarna över- eller understiger 100 procent.

Då enkäten innehåller känsliga frågor finns det risk för att eleverna medvetet eller omedvetet underrapporterar sin konsumtion av olika droger. Även överrapportering kan förekomma och en möjlig orsak till detta kan vara leklust och att man vill imponera på kamrater. CAN genomför dock kontroller av datamaterialet för att hitta uppenbart undermåligt eller oseriöst ifyllda enkäter.